

Abdülhamid'i Deviren Kurşun – İsyân, Suikast, İhtilal

Hakan Özdemir

İstanbul, TİMAŞ Yayınları, 2014, 312 sayfa, ISBN: 978-605-08-1503-0.

Seçil ÖZDEMİR*

İttihat ve Terakki Cemiyeti ile ilgili M. Şükrü Hanioglu'nun *Bir Siyasal Örgüt Olarak Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Jön Türklük: (1889-1902)* ve bunun devamı niteliğinde olup henüz Türkçesi yayınlanmamış olan *Preparation for a Revolution: The Young Turks 1902-1908* isimli eserleri en kapsamlı çalışmalar olarak kabul edilebilir. Tarık Zafer Tunaya (*Hürriyetin İlanı - İkinci Meşrutiyetin Siyasi Hayatına Bakışlar*), Şerif Mardin (*Jön Türklerin Siyasi Fikirleri 1895-1908*), Feroz Ahmad (*İttihat ve Terakki 1908-1914*) ve Sina Akşin (*Jön Türkler ve İttihat ve Terakki*) gibi pek çok tarihçi bu alanda eserler vermiştir. Dönemle ilgili hatıratların bolluğundan dolayı, İkinci Meşrutiyet devrinin, kendi aktörleri tarafından tarihi yazılan ender dönemlerden biri olduğu ifade edilir.

* Tarih Öğretmeni, Milli Eğitim Bakanlığı Hüseyin Avni Sözen Anadolu Lisesi, İstanbul, secilozdemir@gmail.com

Arka kapak yazısında Doç. Dr. Abdulhamit Kırmızı'nın “ezberleri bozacak bir kitap!” dediği “**Abdülhamid’i Deviren Kurşun**”, Hakan Özdemir’in bir mühendis olarak tarihe ve coğrafyaya dost olmasıyla başlayan serüveninin ilk meyvesi olarak karşımıza çıkıyor. Yazar görsel ve analitik yeteneklerinin kendisine sağladığı avantajlardan yararlanarak Jön Türk ‘İhtilali’ hakkında bilinenleri ustaca hesaba çekmiş, Kırmızı’nın ifadesiyle, ilk defa gün yüzüne çıkan belgelerle Osmanlı tarihinin bu önemli kesitinin sorunlu kronolojisini düzeltmiştir.

Kitap, II. Meşrutiyetin ilanıyla sonuçlanacak olan Abdülhamid’e muhalif Jön Türk hareketinin doğuşunu, Makedonya’da gizli bir şekilde teşkilâtlanmasını, mensuplarının deşifre olduktan sonra giriştikleri suikastleri konu alıyor. Bilindiği üzere XIX. yüzyıl sonundan itibaren Makedonya, Sultan Abdülhamid’in otoritesinin çok fazla hissedilmediği, çok uluslu ve çok kültürlü bir imparatorluk coğrafyasıdır. Bu sebeple İttihat ve Terakki Cemiyeti burada gizli bir şekilde teşkilâtlanma imkânı bulmuştur. İmparatorluğun içerisinde bulunduğu kötü durumdan, ancak “hürriyetin ilânı” ile kurtulabileceğine inanan Jön Türkler, devlet bürokrasisinde, Adliye’de, posta ve telgraf teşkilatında, ama asıl önemlisi Harbiye ve diğer ordu birliklerinde kadrolaşmıştır.

İngiltere ve Rusya’nın Reval görüşmelerinde gizlice Osmanlı’yı parçalama hesapları yaptığı, kısa zamanda Makedonya’nın elden gideceği söylentileri Jön Türklerde büyük endişe yaratmıştır. Bu “vatan sevdalıları”, ülkedeki tüm sorunların kaynağı olarak gördükleri “müstebid” Abdülhamid rejimini yıkmak için harekete geçerler. Lâkin Abdülhamid’in hafiyeye teşkilâtı burada da yakalarını bırakmaz. Gizli toplantıları ve örgütlenmeleri kısmen deşifre olan teşkilat üyeleri geri dönülmez bir yola girmişlerdir. Önlerinde iki seçenek vardır; Abdülhamid’i devirmek, ya da Abdülhamid tarafından etkisiz hale getirilmek... İlki 11 Haziran 1908’de Selanik Merkez Kumandanı Yarbay Nazım Bey’e karşı düzenlenen bir dizi suikast ile ihtilal süreci başlamıştır.

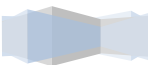
Sultan Abdülhamid, cemiyetin faaliyetlerine karşı güvendiği bir kumandan olan Şemsi Paşa’yı, “İttihatçıların kökünü kazımak” üzere Makedonya’ya gönderir. Abdülhamid, Makedonya’daki mektepli zabıtlara güvenmemektedir. Bu sebeple Şemsi Paşa’nın, padişahın güvendiği Arnavutlardan milis kuvveti oluşturması istenir. Firzovik’te toplanan bu milisler, Şemsi Paşa’nın emrini beklemeye başlarlar. Bu sırada Yıldız’dan gelen talimat üzerine, henüz hazırlıklarını tamamlayamadan Selanik üzerinden Manastır’a giden Şemsi Paşa, telgrafhane çıkışında ittihatchi fedâî Mülâzım Âtîf Bey tarafından öldürülür.

Şemsi Paşa’nın ölürken dilinden dökülen “**beni zabıtlar bitirdi!**” sözü sadece kendisinin değil, adeta Abdülhamid’in de son sözü olur. Drahor kıyısında Âtîf’in tabancasından çıkan

kurşun Manastır'da Şemsi Paşa'yı, İstanbul'da ise son kudretli hükümdar Sultan Abdülhamid'i devirir... Kitabın en can alıcı noktası, tam da burasıdır. Suikastın hemen ardından yaralı olarak kurtulan ittihatçı fedâî Âtîf, bir dükkâna saklanır. Kitapta bu dükkânın bulunduğu sokağın fotoğrafını görüp, ardından Âtîf'in bir eve gizlenmesini ve oradan bir kadın çarşafı giyerek gizlice kaçırılmasına tanık olmak, sanki bir polisiye roman okuyormuşsunuz hissine kapılmanıza neden olur. Oysaki, kitapta ortaya konulan zengin arşiv belgeleri, telgraflar, haritalar, fotoğraflar bunun bir roman değil, tarihi bir gerçeğin ta kendisi olduğunu gösterir.

Şemsi Paşa'nın ölümüyle Abdülhamid'i zor durumda bırakan İttihatçılar için, halledilmesi gereken bir sorun daha vardır: Firzovik'te toplanan Arnavut milisler. İttihatçılar önce bu milisleri dağıtmak isterler ama bunda başarılı olamazlar. Gustave Le Bon'un "*Kitleler Psikolojisi*" kitabını kendilerine rehber eden ittihatçılar, etkili propaganda ile bu grubu meşrutiyetin ilan edilmesi gerektiğine şartlandırır. Artık Firzovik'teki dindar Arnavutlar, dinin "*meşveret*", "*adalet*", "*uhuvvet*" gibi kavramlarını kullanarak, hürriyetin gelmesi gerektiğine yürekten inanırlar. Padişahın etrafında bir menfaat şebekesinin olduğuna ve padişahın bunlardan kurtarılması gerektiğine ikna edilirler. Bunun ardından meşrutiyetin ilanı için Yıldız'a telgraflar çekerler. Bu telgraf yağmuru, o dönemde âdeta sosyal medya işlevi üstlenir. Hüseyin Hilmi Paşa'nın Abdülhamid'e "*Hünkârım burada bendeniz hariç herkes İttihatçıdır*" sözünü söylemesi de, aslında Abdülhamid'in hürriyet taleplerine daha fazla direnemeyeceğini ortaya koyması bakımından önemlidir. Nihayet o herkesin nümâyîşlerle karşıladığı hürriyet gelir. Uğruna nice canların fedâ edildiği şeyin, "gerçek hürriyet" olup olmadığı hep tartışılmalı da; tartışılmayan bir şey var ki, o da bu sürecin "*son kudretli hükümdar*" Abdülhamid'in sonunu getirdiği gerçeğidir.

1908 İhtilâli sürecindeki olayların gün gün aktarıldığı kitapta, bir devrim kronolojisi oluşturulmuş. Ayrıca çok sayıda görsel malzeme, fotoğraf ve belge kullanılmış. Bu kitabı okurken, Manastır'da Şemsi Paşa'yı vuran kurşunun izinde bir sokak gezintisine, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin gizli bir ritüeli olan tahlif merasimine veya Firzovik'teki Arnavutların toplandığı tren istasyonuna yolculuğa çıkabilirsiniz. Niyazi Bey'in deşifre olduktan sonra, Resne'den Manastır'a uzanan yirmi üç gün süren kaçış macerasını ve izlediği güzergâhı kitaptaki haritadan takip edebilirsiniz. Resneli Niyazi Bey'in Manastır yolunda karşısına çıkan ve uğur getireceğine inandığı "*geyik muhabbeti*"ne tanık olabilirsiniz. Yine II. Meşrutiyet öncesi gerçekleşen suikastlerin, gösterilerin, Yıldız'a gönderilen telgrafların bir belgesel tadında anlatıldığını görürsünüz.

Bazen Enver Bey ve Niyazi Bey'le, bazen Arnavut çeteciler Adem ve Çerçis'le, bazen de Şemsi Paşa ve onu vuran Âtîf'la karşılaşırırınız kitabın sayfaları arasında... Kâh “*kabe-i hürriyet*” olan Selânik'teki Beyaz Kule'nin yanında bulursunuz kendinizi, kâh Manastır sokaklarında... “*Abdülhamid'i Deviren Kurşun*” kitabını orijinal kılan şey, dönemin Rumeli Müfettiş-i Umûmî'si Hüseyin Hilmi Paşa evrâkındaki bazı belgelerin ilk kez kullanılması. Başbakanlık Osmanlı Arşivi, İngiliz elçilik raporları, konuyla ilgili yerli ve yabancı eserler ciddi bir bibliyografya çalışmasının yapıldığını gösteriyor. Arşiv belgeleriyle birlikte düşünüldüğünde, neredeyse beş yüze yakın kaynak kullanılması, kitabın orijinalliğini artırıyor. Mühendis kökenli bir tarihçinin, ikincil kaynakları kullanarak sıradan bir çalışma yapmak yerine yoğun bir şekilde arşiv belgelerini kullanması ve bunu metin içerisine yaptığı alıntılarla yansıtması dikkati çekmektedir. Yazar, Firzovik toplanmasının Şemsi Paşa suikasti ile bağlantısını ve bu iki olayın Abdülhamid iktidarını nasıl etkilediğini sebep-sonuç ilişkisi ile tutarlı bir şekilde ele almıştır. İkinci Meşrutiyet süreciyle ilgili çalışma yapanlar için önemli bir kaynak olan kitap, zaman, mekân ve insan unsurunu birleştirerek tarihin ilgi duyulan, ama pek de bilinmeyen bir dönemine ışık tutuyor.

